

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Pehkoranta, Anna

Title: Gettolapsen kaksoiselämä

Year: 2012

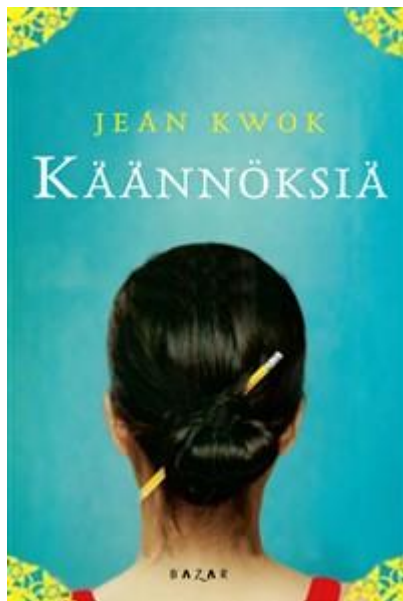
Version:

Please cite the original version:

Pehkoranta, A. (2012). Gettolapsen kaksoiselämä. Maailmankirjat :
käännöskirjallisuuden verkkolehti, 8.4.2012(4). <http://www.maailmankirjat.maape.net/?p=1305>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Jean Kwok: Käännöksiä

Gettolapsen kaksoiselämä. ANNA PEHKORANTA

Hongkongissa syntyneen, viisivuotiaana Yhdysvaltoihin muuttaneen ja tällä hetkellä Hollannissa asuvan **Jean Kwokin** esikoisromaani *Käännöksiä* (*Girl in Translation*, 2010) on kohdannut aasialaisamerikkalaisen kirjallisuuden alati laajenevassa volyymissa kansainvälisesti poikkeuksellisen innokkaan vastaanoton. Vain kaksi vuotta ilmestymisensä jälkeen romaani on julkaistu kuudessatoista maassa ja käännetty lähes yhtä monelle kielelle. Suomennoksen julkaiseminen heti alkuteoksen ilmestymistä seuraavana vuonna on suomalaiselta kustantajalta ansiokas teko, jota lienee vauhdittanut romaanin välitön bestseller-asema kotimaassaan sekä sen niittämä runsas palkintosato. Teoksen osakseen saama huomio tuo etsimättä mieleen **Amy Tanin** esikoisteoksen *The Joy Luck Club* (1989) (suom. *Ilon ja onnen tarinat*, 1991), jonka valtaisa myyntimenestys

yhdistettynä kriitikkojen kiittäviin arvioihin siivitti Tanin kansainvälisesti kenties tunnetuimman kiinalaisamerikkalaisen kirjailijan asemaan kaksi vuosikymmentä aiemmin. Siinä määrin kuin Tanin tapauksessa voidaan jo puhua jonkinasteisesta *token*-ilmiöstä, jossa yksittäinen kirjailija aletaan nähdä kokonaisen etnisen ryhmän äänitorvena, uusien kiinalaisamerikkalaisten kirjailijoiden suomentaminen on vähintäänkin tervetullut lisä suomenkieliseen käännöskirjallisuuteen.

Kuten niin usein tapahtuu kiinalaisamerikkalaisten naiskirjailijoiden tuotannon yhteydessä, myös Kwokin esikoisromaanin markkinoinnissa on tuotu vahvasti esille teoksen omaelämäkerralliset vaikutteet. Fiktiivisen tekstin puolidokumentaarisen luonteen korostaminen näyttää olevan enemmän sääntö kuin poikkeus varsinkin silloin, kun ns. ”etnisten” naiskirjailijoiden esikoisteoksia markkinoidaan länsimaiselle lukijakunnalle. Kiinalaisamerikkalaisten naiskirjailijoiden teoksista monet rikkovatkin lajityypillisiä konventioita ja yhdistävät kerronnassaan esimerkiksi romaanin, omaelämäkerran, muistelmien, historiallisen dokumentin ja autofiktion piirteitä, mutta toisinaan teoksen dokumentaarisen arvon korostaminen sulkee tulkinnallisia raja-aitoja niiden avaamisen sijaan sitomalla kirjailijan lähes yksinomaan etnisen taustansa edustajaksi. *Käännöksiä* perustuu osin kirjoittajansa omiin kokemuksiin, kuten Jean Kwok on useissa haastatteluissa todennut, mutta teos on silti ennen kaikkea romaani. Sen sankaritar on teoksen alussa yksitoistavuotias Kimberly Chang, joka muuttaa äitinsä kanssa Hongkongista New Yorkiin aito amerikkalainen unelma silmissä siintäen. Elämä amerikkalaisessa suurkaupungissa osoittautuu kuitenkin moninkertaisesti raadollisemmaksi kuin kumpikaan on osannut kuvitella, ja unelma vapaudesta kääntyy nopeasti ikuiselta näyttävän velkavankeuden ympärille kiertyväksi painajaiseksi. Kun isä on kuollut ja kotimaassaan musiikinopettajana toiminut äiti kielitaidoton, lankeaa vastuu tulevaisuudesta raskaana nuoren Kimberlyn harteille.

Kimberly varttuu romaanin edetessä yksitoistavuotiaasta kahdeksantoistavuotiaaksi; epilogin (jonka otsikkoa ei ole erikseen suomennettu) tapahtumat puolestaan sijoittuvat vielä kaksitoista vuotta myöhempään aikaan. Kimberlyn ja hänen äitinsä saapuessa New Yorkiin marraskuussa noin vuonna 1980 heidän tulevaisuuttaan määrittää sekä kiitollisuudenvelka

että konkreettinen, materiaallinen velka heidät maahan auttaneelle tädille ja tämän miehelle. Seuraavat seitsemän vuotta Kimberly äiteineen asuu tädin järjestämässä lämmitystä vailla olevassa, torakoiden ja hiirien valtaamassa asunnossa brooklynilaisessa slummissa sijaitsevassa purkotalossa ja työskentelee kaiken koululta liikenevän ajan pariskunnan johtamassa laittomassa vaatehtaassa New Yorkin Chinatownissa. Raskaasta ruumiillisesta työstä maksettava palkka alittaa karkeasti kaikki kuviteltavissa olevat vähimmäispalkkaa koskevat säädökset, viikon ainoa vapaapäivä kuluu viikon aikana tekemättä jääneisiin töihin, jokaisen välttämättömän ostoksen hinta lasketaan hameissa (sen mukaan kuinka monta hametta ostoksen maksaakseen on viimeisteltävä yhden sentin kappalehinnalla) ja vaatteet ommellaan lelutehtaan roskalavalta tehdystä löydöstä, limenvihreästä teddykarhunnahasta. Kimberly on kuitenkin sekä sitkeä että poikkeuksellisen lahjakas. Häkellyttävän älynsä, peräänantamattoman uurastuksensa ja pohjattoman oppimishalunsa tuloksena hän saa täyden stipendin valioluokan yksityiskouluun, josta muodostuu oudosti resonoiva tausta ainaisen puutteen ja epätoivon sävyttämälle slummielämälle. Kuvaavaa on, ettei edes Kimberlyn läheisin ystävä uudessa koulussa tiedä ystävänsä köyhyyden todellista syvyyttä, vaan toteaa isänsä sanoin: ”Amerikassa lapset eivät työskentele tehtaissa” (65).

Käännöksiä on nuoren tytön kasvutarina, jonka hätkähdyttävät olosuhteet järkyttävät länsimaista lukijaa, mutta ovat todellisuutta lukemattomille kotimaansa jättäneille siirtolaisille ja heidän lapsilleen, jotka työskentelevät orjatyön kaltaisissa olosuhteissa maailman metropolien pimeissä sydämissä, paikoissa joihin mainosvalojen välke ei ulotu. Slummien raskaan todellisuuden kuvaus onkin Kwokin romaanin vaikuttavinta antia, jolle päähenkilön ällistytävä sankaritarina tarjoaa kenties hieman liian helpon, mutta yhtä kaikki riemastuttavan vastakohdan. Synkstä aihepiiristään huolimatta *Käännöksiä* on kaikkea muuta kuin lohduton köyhyyden kuvaus. Aivan kuten kansipaperin merellisen turkoosi väritys kirkkaankeltaisine köynnösmotiiveineen antaa odottaa, kerrontaa sävyttää monin paikoin raikkaalla tavalla kepeä ote ja hienovireinen komiikan taju. Jos lukijan sietokykyä toisinaan koetellaankin kaunistelemattomalla itsekkyyden ja suoranaisten julmuuden kuvauksella (tehtaanomistajat) tai kuvilla tehdaslaster ja etuoikeutettujen yksityiskoululasten elämän täydellisestä vertailukelvottomuudesta, hengähdystaukoja suodaan odottamattomista suunnista. Kimberlyn tiellä kohti vapautta satunnaisten vastaantulijoiden osoittama ymmärrys ja ystävyys kantaa kauas, rakkaus vielä kauemmas. Lopussa lukijaa odottaa käänteistä viimeinen, jonka yllättävyys on tosin suhteellista. Kaiken kaikkiaan Kwokin teos on laadultaan sellainen, että se on alun prologia ja lopun epilogia myöten helppo kuvitella valkokankaalle perinteisen Hollywood-sankaritarinan tyyliin. Hetkittäisistä hiukan helpoilta tuntuvista ratkaisuisistaan huolimatta Kwokin teos onnistuu kuitenkin välittämään Kimberlyn kokemat tunteet sekä gettoelämän armottoman rytmin elävästi ja lukijaa koskettaen.

Siinä missä Kwok on parhaimmillaan laittomissa tehtaissa työskentelevien aasialaisten maahanmuuttajien ankan arjen kuvaajana ja toisaalta nuoren tytön yksityisten tuntojen ja kasvutarinan tulkkina, *Käännöksiä* ei yllä kerronnallisesti ja tyyllillisesti yhtä omaperäiseen ja uudistavaan ilmaisuun kuin esimerkiksi kiinalaisamerikkalaisen kirjallisuuden klassikoksi muodostunut **Maxine Hong Kingstonin** feministinen *The Woman Warrior* (1976), tai tuntemattomampi helmi, **Chuang Huan** modernistinen *Crossings* (1968). Onkin mielenkiintoista, joskin kustannuspoliittisista ja markkinataloudellisista syistä vähemmän yllättävää, että suomennettavaksi päätyvät Jean Kwokin ja Amy Tanin teosten kaltaiset, lukijan kannalta helpommin lähestyttävät tekstit. Suomennettavaksi kelpaavia kiinalaisamerikkalaisia naiskirjailijoita olisi toki muitakin, mainittakoon tässä esimerkiksi **Fae Myenne Ng** ja **Gish Jen**, joiden esteettisesti kunnianhimoiset teokset tuskin tuottaisivat

kääntäjälle sen enempää kuin kiinalaista tai kiinalaisamerikkalaista kulttuuriperintöä tuntemattomalle suomalaiselle lukijallekaan ylitsepääsemätöntä haastetta.

Juuri tässä piileekin Kwokin romaanin suomenkielisen laitoksen merkittävin heikkous: suomennos on paikoin toteutettu hieman kömpelösti. Lukukokemusta laimentava tyyllinen heittelehtiminen ei ole niinkään Kwokin englanninkielisen alkuteoksen ongelma kuin käännökseen liittyvä pulma. Suomennoksessa minua häiritsi eniten kieltä vaihtelevassa määrin hallitseva lapsenomaisuus, joka ei useinkaan vastaa alkukielisen tekstin tarkkanäköisyyttä ja hienovaraista komiikan tajua. Ongelman kääntöpuolena on, että toisinaan käännös tuntuu liioittelevan alkutekstin koomisia vivahteita, jotka Kwok kuitenkin usein toteuttaa lähes aavistuksenomaisella herkkyydellä, kuin lisäten höyhenenkeveän viimeisen siveltimenvedon jo valmiiseen kuvaan. Muutamain paikoin suomennetun lauseen sisältö ei vastaa alkukielisen lauseen merkitystä, aivan kuin suomentaja olisi ymmärtänyt kääntämänsä lauseen väärin tai kääntänyt tekstiä liian vauhdikkaasti. Lukijan näkökulmasta tämänkaltaiset pienetkin puutteet käännöksessä ovat ongelmallisia, koska lukeminen keskeytyy tekstin sisältämiin ristiriitaisuuksiin. Sen sijaan, että kieli kuljettaisi lukijaa vaivattomasti tarinan aalloilla eteenpäin, huomio kiinnittyy toistuvasti kielen epäjohdonmukaisuuksiin ja kömpelöihin sanavalintoihin. Asiaa ei tietenkään auta, jos lukija tuntee englanninkielisen alkuteoksen ja on siten jatkuvasti tietoinen alkutekstin ja käännöksen välillä vallitsevista painotuseroista, epätarkkuuksista ja joissakin kohdin suoranaisista ristiriidoista.

Samaan hengenvetoon on todettava, että Kwokin teos tarjoaa kääntäjälle melkoisen haasteen erityisesti romaanin alkuosaa leimaavan Kimberlyn haparoivan englannin kielen taidon ja siitä seurauksena olevien väärin kuultujen tai virheellisesti ymmärrettyjen sanojen muodossa. Toinen ja ehkä edellistä huomattavampi haaste sisältyy siihen, kuinka yhdistää käännöksessä onnistuneesti aikuisen kertojan ajassa taaksepäin suuntautuva katse ja saman kertojan, vielä lapsen, tunnemaailma kerronnan kohteena olevien tapahtumien aikaan. Joiltakin osin suomennos onkin toteutettu varsin kekseliäästi, alkukielisen tekstin sävyä kunnioittaen. Tästä mainiona esimerkkinä ovat kohdat, joissa Kimberlyn puutteellinen englanti aiheuttaa hienoisia komediallisia piirteitä saavia väärinkäsityksiä. Teoksen alkukielinen nimi *Girl in Translation* on niin ikään suomennettu oivaltavasti: *Käännöksiä* viittaa yhtäältä kääntämiseen sekä kielen että kulttuurin tasolla tapahtuvana tulkintana, ja toisaalta nuoren päähenkilön elämän käänteentekeviin muutoskohtiin, joiden varassa teoksen kerronta suurelta osin etenee. Yleisvaikutelmaksi jää, että suomennos tavoittaa alkuteoksen keveät ja koomiset sävyt onnistuneemmin kuin sen taustalla tummana soivan melankolisen pohjavireen ja päähenkilön elämää romaanin viime sivuille saakka motivoivan, kaikkialle lonkeroitaan levittävän menetyksen pelon.

Kimberlyn ja hänen äitinsä elämä riipaisevien vastakohtien New Yorkissa on loputonta taistelua aikaa vastaan. Vuorokauden tunnit eivät tahdo riittää uuden kielen opiskeluun, koulunkäyntiin ja toimeentulon hankkimiseen riistopalkatussa tehdastyössä; sosiaalisesta elämästä ja levosta on hyödytöntä edes uneksia. Siinä missä Kimberly onnistuu olosuhteista huolimatta kingstonilaisen naissoturin tavoin taistelemaan tiensä ylös kaikennelevästä köyhyydestä, hän joutuu samalla todistamaan vähemmän onnekkaita ihmiskohtaloita: tehdaslapsia, jotka varttuvat aikuisiksi tehdaspölyn saartamina, vailla toivoa paremmasta; työsuojelun täydellisestä puuttumisesta johtuvia onnettomuuksia; ihmisiä, jotka vaihtoehtojen puuttuessa raatavat itsensä hengiltä. Kimberlyn äiti ei koskaan opi englannin kieltä ja on siksi riippuvainen tyttärestään ja tämän menestyksestä, mutta musiikin kieli ei jätä häntä vieraalla

maaperälläkään. Romaani alkaa kauniisti suomennetulla prologilla, jossa kertoja kutsuu lukijaa tarinansa siiville seuraavilla sanoilla:

”Minua tuulet eivät ole työntäneet, vaan omien päätösteni voima on vetänyt minua. Silti olen herkeämättä kaivannut sitä, mitä en voinut saada. Ja sitten kun se, mitä olin aina halunnut, oli viimein ulottuvillani, tein päätöksen joka muutti loppuelämäni suunnan.” (7)

Arvoitukselliset sanat saavat vastauksen aivan teoksen viime sivuilla. Lopulta jää lukijan ratkaistavaksi, onko Kimberlyn tekemän päätöksen eettinen ja emotionaalinen hinta liian suuri yhden ihmisen kannettavaksi. Tai ehkä kysymys on sittenkin vähemmästä, ja samalla paljon enemmän: sen ymmärtämisestä, että jokaisen ihmisen tie on ainoa laatuaan, ja jokaisen harteilla lepäävä taakka on yksin hänen omaisuuttaan, mahdoton muiden kantaa. Kun vertaamisen mahdollisuutta ei ole, jää jäljelle vain huimaava avaruus, joka antaa toisen ihmisen tarinalle tilaa soida ja jäädä meihin asumaan.

Jean Kwok: *Käännöksiä*. Suom. Ulla Lempinen. Bazar, 2011. 279 s.